

ZÁHORSKÁ KRONIKA.

Vlastivědný sborník Záhoří a Pobečví.

Ročník IX.

Červen 1927.

Čís. 4.

OBSAH:

Vzpomínka na dra Františka Šromotu. (Dr. Ant. Glos). — Půhončí v Radvanicích. (Jan Bažura). — Keramická továrna v Hranicích. (Fr. Kretz). — Uhřínovský tis. (Josef Pavel). — Včelařství na Záhoří. (Josef Jakeš). — Dětské říkanky, zábavy a hry na Záhoří. (Sova Otto). — Vojenský hřbitov na Lipensku z dob válek napoleonských. (Ant. Fröhlich). — Pověry a zvyky na Záhoří a Pobečví. (Ing. Basil Macalík). — Ukázka nářečí z Hané. (Jan Zbořil). — Dvě pověsti o vodníkovi. (S. H. Kunovická). — Prokletý vrchní. (V. Bartovský). — Drobné zprávy: Krajinská výstava »Pobečví« v Hranicích. Školské oddělení na Krajinské výstavě »Pobečví« v Hranicích. Jednotlivé nálezy archeologických předmětů v Dolním Újezdě.

Štítky „Starobylý portál a Ukázky keramiky hranické“ zapůjčilo Moravské zemské museum v Brně.

IX. ročník »Záhorské Kroniky« vychází $\frac{1}{4}$ letně (září, prosinec 1926, březen, červen 1927) v sešitech o 32 str. a 4 str. obálky. **Předplatné ročně 10 Kč do 1. ledna 1927 sníženo, po 1. lednu 1927 předplácí se 11 Kč. Jednotlivá čísla po 2 Kč 50 h. Placení děje se jedině slož. listy pobočného šekového úřadu v Brně na účet čís. 100.630. — Adresa na všechny zásilky: Časopis »Záhorská Kronika« v Dolním Újezdě u Lipníka n. B. Vydavatel, majitel a redaktor: Antonín Fröhlich, učitel v Dolním Újezdě u Lipníka n. B.**

Upozornění!

IX. ročník celý lze obdržeti v administraci Z. K. za Kč 11.—, načež se upozornují nejen školy a kanceláře, knihovny a čítárny, ale zvláště lékaři, advokáti, bankovní a peněžní ústavy atd. Račte si IX. ročník Z. K. zakoupiti pro svoje čekárny. — První číslo nového ročníku vyjde začátkem září t. r. — Pro nedostatek místa odkládají se »Práce našich dětí« do příštího ročníku.

Příkládáme složenky na zaslání předplatného jediné těm, kteří dosud letošší IX. ročník, aneb loňský nezaplatili.

Redakci došlo:

Válečné vzpomínky škol, inspektora. Napsal Čeněk Kramoliš. Tiskem a nákladem Společenské knihtiskárny v Zábřeze. Cena Kč 9.—. Doporučujeme vřele.

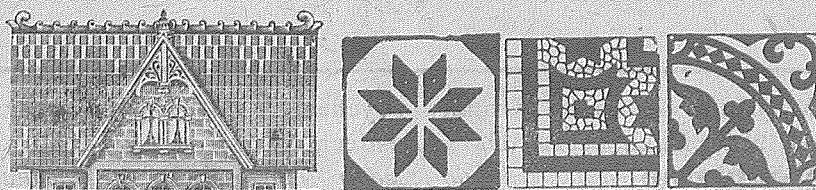
Album divadelních krojů se střihy od A. Suchardové-Brňohové obsahuje **barevné** kroje indické, egyptské, čínské, japonské, řecké, římské, staroslovanské, kroje ze století 14., 15., 17., rokoko, empire, biedermeier, dále kroje k Tylově hře „Tvrdohlavá žena“ a kroje mnohých zjevů pohádkových. Ke každému kroji jsou četné detaily, mimo to střihy a samostatný slovní doprovod. Dílo toto, jehož cena **Kč 35.—** při krásném barevném provedení jest velmi mírná, bude uvítáno radostně každým **loutkařem** a divadelním **ochotníkem**, bude se ho však užívat i **na školách** při ručních pracích výchovných i — **při hotovení maškarních obleků.** „Album krojů“ vypracovala ak. malířka A. Suchardová, která řadu let hotoví kroje pro nej přednější pražské loutkové divadlo a která o svých zkušenostech měla cyklus přednášek s promítanými obrazy v **Husově škole Masarykova lidovému ústavu** (Svazu osvětového). „Album krojů“ dodá: Tiskárna „Loutkař“ v Choceň.

Boleslavan. Vlastivědný sborník Mladoboleslavská a Benátecka. Vydává učít. jedn. v Mladé Boleslavi. Ročník I. Ročně 10 čísel za Kč 20.—

Královéhradecko. Vlastivědný sborník pro školu a dům. Roč. IV. Vydává Vydavat. družstvo „Královéhradecko“ v Hradci Králové. Ročně 4 čísla, cena čísla 2 Kč.

Sebevrah. Hra o 3 dějstvích s předehrou od Františka Horečky, 1923. Nákladem Kolibý obce umělecké tvorby v Praze.

Radhošť. Báje a život. Verše. Napsal František Horečka. Nákladem Pohorské jednoty Radhošť ve Frenštátě p. R. 1924.

Sklovitě glasurované tašky na střechu,

kanalisační roury, různobarevné dlaždice vkusných vzorů, žlaby, hurd, plotny, římsovky, vyrábí a za nejlevnější ceny dodává

FR. WAWERKA, LIPNÍK n./Bečvou, Morava.

ZÁHORSKÁ KRONIKA.

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK ZÁHOŘÍ A POBEČVÍ.

VYCHÁZÍ ČTVRTLETNĚ V DOL. ÚJEZDĚ U LIPNÍKA N. B.

Ročník IX.

Květen 1927.

Číslo 4.

Dr. Antonin Glos:

Vzpomínka na dr. Františka Šromotu.

V roce 1868 usadil se v Hranicích, tehdy ovládaných menšinou německou, jako advokát dr. František Šromota. Byl rodem Hanák z Vel. Penčic u Přerova. V sousedním Lipníku n. B. za stejných národnostních i politických poměrů byl advokátem dr. František Brzobohatý, moravský Slovák z Luhačovic.

Zde na rozhraní tří nářečí podnikali oba mužové, vynikající nevhodným vzděláním a rozhledem, úpornou prací; oba byli vzorem mužů svědomitých i poctivých, kteří ve veřejné práci a politické činnosti nehledali zisku.

Dr. Frant. Šromota byl na Moravě i mimo Moravu znám svou politickou činností na moravském sněmu zemském, kde roku 1905 tzv. moravským pakem (dohodou) rozřešeny některé palčivé otázky národnostní. (Soubor zákonů vyrovnávacích.) Dr. František Šromota stal se houževnatostí, svědomitostí, věcnou znalostí zvláště v spleti volebních řádů obecních, zemských a říšských i nezdolnou energií opětně prvním českým starostou města Hranic, které po dlouhou dobu ovládáno bylo menšinou německou.

»Historie úsilí Čechů hranických o vymanění z nadvlády německé« vypisuje se podrobně a živě ve spise VI. V. Bartovského: Hranice 1924 a odkazují čtenáře na tento článek. Je pěkným příspěvkem k dějinám národnostního hnutí i národnostních bojů v městech moravských v druhé polovici XIX. a XX. století. Nemáme dosud takové historie.»

Až bude historik psáti soustavné dějiny národního vývoje a národních zápasů zvláště moravských měst, zaujme v tomto vyličení vynikající místo dr. František Šromota, i vypsání bojů o Hranice.

Již jako vysokoškolský student projevili Šromota nadání i zájem o záležitosti veřejné; v »Památniku Mor. slezs. Besedy 1869 (1873) — 1918 (Praha 1919) j jméno jeho často uváděno; zaznamenává se o něm, že ve spolkové místnosti vedl hlučné rozhovory, je členem zábavního kroužku i činovníkem spolku, je ve výboru »Radhoště«, podpůrného spolku studenského, zasedá v komisi na oslavu Palackého atd.

*) O Lošticích napsal velmi důkladný spis zvláště po této stránce dr. Rich. Fischer, olomoucký starosta, o Olomouci psal ve formě povídkové dr. Julius Ambros »Z malých kořenů«.

Stál takřka u kolébky Moravské (pozdější mor.-slez.) Besedy v Praze, v činnosti spolkové připravoval se v kruhu stejnorodé studentské mládeži pro svou pozdější působnost veřejnou. Beseda želí ztráty jeho, když mu věnuje posmrtnou vzpomínku, nazývají jej »výborným vlastencem moravským, zasloužilým dobyvatelem a prvním českým starostou hranického«.

Dr. Šromotu poznal jsem za svých gymnasijských studií na tehdejších německém gymnasiu hranickém, kde studovala dosti značná část rodáků lipenských jak národností české tak i německé. Na gymnasiu působilo několik národně uvědomělých profesorů české národnosti (Kadeřávek, Žilina, Pinkava, P. Cassius Malý atd.); českých žáků bývalo více než polovice.

Tak bylo možno, že nás několik mohlo více ukrádkem než zjevně docházeti do Besedy, abychom si tam přečetli noviny a tu vidati bylo často v Besedě dra. Šromotu, vynikajícího mohutnou postavou, v družném rozhovoru se sousedy a boдрými soukeníky hranickými.

Jeho zjev vstípl se každému v paměť. Co znamenal zvláště pro Hranice a celé Pobečví, o tom jsme se dočítali v místních listech »Valašských Hlasech« (Val. Meziríčí), Hlasech z Pobečví a jiných novinách, i poznávali ve vyspělejší věku studentském, když se odehrávaly volby obecní či jiné, i ráz národnostních zápasů moravského města na sklonku XIX. stol.

Jako student středoškolský nepřišel jsem ovšem do bližších styků s dr. Šromotou; jako student vysokoškolský byl jsem hlavně stoupencem radikálnějších směrů, které byly silně protirakouské a tu kdysi, tuším v Radikálních Listech, uveřejnil jsem článek, kde se velmi vytýkalo Hranickým, že na jakém sokol-ském maškarním plese velmi slavnostně vítali tehdejšího c. k. okresního hejtmana Coudenhove (v době převratu byl v Čechách místodržitelem) a jeho manželku. Zdá se, že dr. Šromota, soudě dle tehdejších ostrých odpovědí místních listů, onen článek nesl nelibě, neboť byla tuším odpověď s názvem »S bubnem se nejdě na vrabce«. — Coudenhove hranickým neprospěl, tak jak Čechům neprospěl, když byl prezidentem zemským ve Slezsku a později místodržitelem v Praze.

V bližší osobní a také úřední styk dostal jsem se s drem Šromotou jako novojičský soudce vyšetřující, když jsem vyšetřoval úpadek hranické Občanské záložny (1899); hospodářství prováděné v záložně nohsledy dra Plachkeho postřehl dr. Frant. Šromota a Antonín Balliš. Poznal jsem obratnost dra Šromoty, jeho důvtíp, pohotovost i dobrou znalost peněžnictví družstevního. Akcí vyrovnávací provedl důmyslně.

Dne 3. prosince 1902 vyneseno u správního soudního dvoru nálezo o stížnostech Němců hranických ve příčině voleb hranických, česká strana vyhrála a výsledek ukázal právnícký důmysl i bystrou taktiku a metodu Šromotovu.

V besední dvoraně oslavováno vítězství; ale ještě v noci vytlučena posluchači lesnické školy okna v bytě okres. hejtmana Galuska, jemuž připisován vliv na výsledek. Mladíci postavili se na zamrzlou Bečvu a bombardovali důkladně byt Galuskův tak, že bylo i nebezpečnosti života. Původcem byl jakýs

Starobylý portál radnice v Hranicích.

Erich Fitz, redaktor místního německého listu. Tuto záležitost vyšetřoval jsem v Hranicích z Nov. Jičína a poznal, jak mocně dovedl Dr. Šromota působiti na obyvatelstvo, když zamezil, aby nešlo k odvetě.

Lesníci vyvázli z celé aféry neobyčejně mírně showivavostí

tehdejších rakouských soudů a vyšších úřadů, jen Erich Fitz to odnesl.

V době, kdy hranický pán dr. Plachky již ztrácel pomalu na vlivu a síle, dostal jsem se opět do úředních styků s drem Šromotou. Byl obviněn ze zločinu na pohled velmi těžkého, patřícího před porotu, spolu i s č. členy obecního zastupitelstva. Dne 19. dubna 1903 nepřipustila česká menšina zahájení schůze obecního výboru, kde si Plachky chtěl dáti schváliti staré účty obecní z r. 1901, obsadila presidium (Dr. Šromota a j.) Plachky chtěl se dostat k svému stolci, strkal do Šromoty, zavolal policii a na konec upustil od zahájení schůze. Za to, ale podal s městskou radou trestní oznámení na státní zastupitelství. Vyšetřoval jsem záležitost v Hranicích, ale celé trestní řízení skončilo pro Plachkého bez úspěchu. Dr. Šromota věděl jako bystrý právník, co lze podniknouti, stál u stolce Plachkeho jak pevný sloup, ani se nehýbaje, marně poskakoval kol něj Plachky, strkal do něj, snaže se dr. Šromotu vyprovokovati k násilnému jednání, ale Hanák, dr. Šromota, byl klidný.

S vyrovnaným klidem řídil spletilé i rozčilující záležitosti ať politické ať nepolitické a tak dopracoval se úspěchu.

Byl muž snah ideálních, ryzích, čistých, nezištných; tuto vlastnost třeba dnes zdůrazniti, neboť stává se řídkou, jak mnohé trapné zjevy ukazují, ale dovedl strážlivě odhadovati i zvážiti okolnosti a zaříditi dle toho své jednání; za cílem vytknutým kráčel houževnatě i neústupně.

Pobečví zachová jej v dobré paměti, ale i Morava vzpomínati bude pilného a pracovitého politika na sněmu zemském v dobách, kdy na Moravě pozvolna dostávalo se nám politickévlivu, jaký nám patřil.

V politických dějinách českého národa nezůstane nepovšimnut boj, který podnikal dr. Šromota proti odrodilství a jím umožněné nepřirozené nadvládě německé menšiny.

Dnes jevy odrodilství namnoze vymizely, ač ne zcela, ojedinělé zjevy z důvodů sobeckých se vyskytují. Ale hromadného odrodilství, jaké bývalo často v moravských městech, dnes již nepozorujeme. Kdysi bývalo mocným činitelem a brzdou našeho národního vývoje a boj s ním byl nesnadný.

Čestně i úspěšně vybojoval jej dr. Šromota v důležitém městě východní Moravy v době, kdy četným jiným městům moravským se to nepodařilo.

Mravní úspěch i vliv hranického vítězství byl nemalý a zvláště proto, že zápas podniknut byl čestnými zbraněmi. Můžeme právem zvatí dr. Šromotu politickým buditelem našeho lidu na východní Moravě. Takový čestný název dru Šromotovi patří, vždyť uplatňoval se jako poslanec na př. i na Mor. Kra-vařsku, prospěl zvláště české menšině v Nov. Jičíně, která začínala po zřízení české soukromé školy národní utěšeně zkvétati.

Vzpomínám zvláště i osobně památné události ze života této menšiny.

V roce 1908 (60leté panovnické jubileum rak. císaře Frant. Josefa I.) v noci z 1. na 2. prosince byla vytlučena okna české školy i Matičního Domu. Zatčeno bylo několik vysokoškoláků a dělníků německých. Proti tomu i proti vyšetřujícímu soudci (pisatel těchto řádků) podávány na nejvyšší místa obrněné protesty, tak že vyšetřování mu odňato a svěřeno soudci německé národnosti. Z toho vznikl rozruch i dostavili se tehdy do Nov. Jičína tehdejší říš. poslanec dr. T. G. Masaryk, jenž se na soukromé schůzce o všem důkladně informoval a o věci i v rozpočtové debatě říš. rady promluvil; dostavil se kromě jiných poslanců i poslanec dr. František Šromota, jenž na velkolepé schůzi českého občanstva v Novém Jičíně za přítomnosti starostů okolních obcí o celé příhodě pojednal a postavil do praveho světla chování rakouských úřadů.

Dr. František Šromota prospěl v mnoha věcech radou české menšině v Nov. Jičíně a jevil o ní vždy živý zájem a činorodé pochopení. V Novém Jičíně byl v české společnosti vždy vítán jako vzácný, milý host, neboť byl v dobrých přátelských stycích jak s dr. Frant. Derkou, tak i dr. Ferd. Dostálem (spisovatel-ské jméno: Bystřina), jehož podařeným hanáckým vtipům se s chutí smával.

Osud nepřál mu dočkati se převratu státního a zřízení čl. státu. — Takových mužů by byla doba převratová potřebovala, neboť byl by i v státních záležitostech dovedl dobře poraditi, měl rozhled i vzdělání a vynikající politické nadání i zkušenosti.

Jan Baďura:

Půhončí v Radvanicích.

Půhončí měli svoje statky vedle sebe, tvořící jednu stranu návsi čtverhranné. Majitelé jejich až do konce století 18. jmenují se títo:

Čís. 1. Doležel 1667, Doležel Ondřej 1693, Doležel Pavel 1705, Doležel Martin 1730, Doležel Josef 1737, Doležel Bernard 1759, (Kreutz František) Doležel Jakub 1793. Rodina Zapletalova připomíná se od r. 1837.

Č. 2. Novák Matouš 1667, Kavka Jan 1679, (Běhal Jiří) Kavka Josef 1728, Kavka Antonín 1763, Kavka Tomáš 1779, Spilka Karel 1782.

Čís. 3. Zapletal 1667, Kristin Pavel 1713, Kristin Václav 1723, (Kopeček Michal) Kristin Jan, Majtner Martin 1758, Horák František 1780, Kavka Antonín 1786.

Čís. 4. byla půhončí kréma.

Čís. 5. Šrámek 1667, Šrámek Jan 1712, Šrámek Jiří 1726, Kristin Jan 1738, Bartoš Jan 1766, Bartoš Josef 1793.

Čís. 6. Martinek 1667, Martinek Václav 1693, Martinek Matěj, Klvaňa Martin 1718, Klvaňa Tomáš 1764, Sovka Jan 1774.

Čís. 7. Stejskal 1667, Stejskal Jan 1698, Stejskal Václav 1736 (Šmýd Florián), Stejskal Jan 1789.

Čís. 13. byla pastýrna púhončích.

V letech 1374—1375 jmenují se v knihách púhonných tito púhončí z Radvanic: Blahut, Crux, Nicol, Janek a Velislav.

Jak již zmíněno¹⁾ měli své gruntovní knihy v Sobiškách, do nichž zapisovány²⁾ byly smlouvy svatební a trhové i po zrušení úřadu púhončích. Zní, jak následuje.

Smlouva svadební

Jana Stýskala, souseda púhončího v Radvanicích, s Paulinou, pozůstalou vlastní dcerou po Florianu Šmýdu z Radvanic.

L. 1789. dne 16. apríla za úřadu ten čas púhončího p. rychtáře Josefa Tichého, pudmistra Josefa Grofa a jiných p. starších staly se smlouvy svadební celé a dokonale beze všeho nucení, dobrovolně před dvěma hodnověrnými, k tomu dožádanými níže psanými svědky a sice: mezi poctivým mládencem Janem, pozůstalým vlastním synem po neb. Václavu Stýskalu a mezi poctivou pannou Paulinou, vlastní dcerou po neb. Florianu Šmýdovi, oba z Radvanic: totiž předně panna nevěsta věnuje a zavádí svému panu ženichovi jakožto nastávajícímu a budoucímu manželovi svou zachovalou a panenskou čistotu, na to svůj púhončí grunt, který po svém neb. otci Florianu Šmýdovi cum omnibus appertinentiis (se vším příslušenstvím) zdědila, jsoucí již dokonale majorantní (plnoletá), jemu dobrovolně Janovi, nastávajícímu manželovi, zavádí na budoucí časy a činí jeho ve všech svých věcech plnomocným dědicem a hospodářem.

Za druhé: Také dokonalá vůle panny nevěsty Pauliny jest a poroučí svůj grunt p. ženichovi do obecních zapsat knih a potvrdit: aby žádný (do) toho gruntu domáhati se nemohl na budoucí časy; tak chci míti, praví p. nevěsta Paulina a ne jináč.

Za třetí: Kdyby ale se stalo, že by jeden neb druhý prostředkem smrti z toho světa sešli a erb jakéhokoli pohlaví pozůstal, tehdy tomu po něm aneb po ní pozůstalému erbovi ten grunt patřiti bude plnomocně.

Za čtvrté: Kdyby ona Paulina dříve než Jan, její nastávající manžel, zemřela, tehdy ona jako erbovnice toho gruntu ve své moci zanechává, by poručiti mohla, aby po ní pozůstalý potomek jakéhokoli pohlaví nemusel dlouho čekati na grunt častokrát zpředu opakovaný, jak dlouhý cíl toho čekání ona p. nevěsta bude chtítí míti a jak ona naporučí. Kdežto on Jan, nastávající p. ženich, na všecken způsob podle své vůle bude se moci oženiti, však ale druhé své ženě gruntu žádným způsobem

¹⁾ Viz číslo 2., IX. roč., str. 1.

²⁾ Poznámka. Pisářem obce púhončích byl kněz piarista z Lipníka.

zavést moci míti nebude. Proto (kdyby po často řečené p. nevěstě Paulině potomek jakéhokoli pohlaví pozůstal) nýbrž po propuštění gruntu tomu potomkovi, má moc podle starého způsobu k užívání plnomocně výměny na tom gruntě.

Za páté: Kdyby ale jeden neb druhý bez erbu zemřeli, tehdy jak ona p. nevěsta tak také on nastávající p. ženich Jan bude moci grunt zavést jak bude chtítí, druhé manželce neb komu bude chtítí plnomocně.

Za šesté: naproti tomu nastávající p. ženich své nastávající p. nevěstě Paulině věnuje a zavádí předně svou zachovalou panickou čistotu, slibuje jí věrnost a lásku až do smrti prokazovatí podle křesťanského způsobu a při tom všechno svoje jmění a hospodářství jí zavádí a nad ním činí plnomocnou hospodyní a dědičku na budoucnost. — Na čemž oba podle dobrovolné domluvy pozůstali a tak jak tuto psáno se vynachází, má pozůstatí a řízeno býti a ne jináč. Jan Stýskal, ženich. Paulina, nevěsta. Svědkové strany nevěsty i ženicha: Jan Bartoš, svědek. Jan Sovka, svědek dožádaný.

Kup

gruntu púhončího v dědině Radvanicích Floryána Šmýda od Václava Stýskala, souseda púhončího a France Stýskala ze Sobišek, toho gruntu herbovníka a otce své manželky Pauliny.

Léta Páně 1759 dne 20 Julii za ouřadu ten čas púhončího rychtáře Jana Zavadila, staršího purkmistra Karla Susky a jiných starších Josefa Kavky z Radvanic, Pavla Krejčího z Hostkovic, Josefa Hrabala z Dubčan, Antonína Libosvara z Nelešovic, za téhož práva koupil jest grunt púhončí v Radvanicích Florian Šmýd z Vrchního (Velkého) Oujezda od Václava Stýskala, souseda púhončího v dědině Radvanicích se vším příslušenstvím k tomu gruntu od starodávna patřícím, rolemi, loukami, přezím, skalou, dvěma koňmi, jedním vozem kutým, pluhem se železy, dvěma branama a to za summu 963 hřiven, počítajíc 1 hřivnu po 28 groš. bílých a 1 groš po 7 bílých denářích, hotových peněz. K tomu neb té summě Franc Stýskal jakožto svému zeťovi Florianu Šmýdovi popouští neb věnuje se svou dcerou Paulinou 237 hřiven, co tak jest měl neb má na tom gruntě pretensí po svém nebečtíku otci Janu Stýskalu; pročez ta celá summa vynáší jak od starodávna v obecních listrech jest zapsána a se herbovníkům platí a jemu Florianu Šmýdovi za koupení a za zaplacení se připisuje, totiž za hotových summu 1200 hřiven. Poněvadž ale Florian Šmýd koupil ten grunt za hotové peníze a od Václava Stýskala a Franc Stýskal, otec manželky Floriana Šmýda, což ještě měl pretensí na tom gruntě po svém otci Janu Stýskalu se svou dcerou Paulinou Florianu Šmýdovi věnem daruje, tak že ta celá summa jak zavdanku 200 hřiven, tak purkrechtní summa 1000 hřiven Florianu Šmýdovi za zaplacení se připisuje, tak že se nemá na to jak Václav Stýskal ani jeho herbové co víc natahovat a nižádný jiný.

Protiva tomu rukojmí postavil za dobré hospodářství a spravedlivé, pokojné v obci přebývání: totiž Jiří Stýskal, Franz Sehnula, Jan Navrátil, Martin Klvaňa, všeci sousedé púhončí. Pokuta jest zalomena protiva jeho nectného chování v obci, jakod starodávna jest vysazena každému, totiž 50 tolarů na J. O. K. M. kancelář lipenský a tolikéž na celou obec púhončí, kdyby se v obci náležitě, spravedlivě, pokojně nechoval jak na jednoho spravedlivého, katolického člověka patří a co by bylo protiv obecnímu dobrému, činil. — — —

Jak z toho kupu poznáváme, bývalo, kdykoliv se někdo do obce zakoupil, stanovena peněžítá pokuta, kdyby se řádně nechoval. Kromě toho byly i tresty tělesné na přestupky proti řádnému chování v obci, jak dosvědčuje následující listina. —

Od pohnučího rychtářského úřadu (jménem) jurisdikcím celé obce pohnučí. Nařizují základně a pod velkým cí. královsk. odpovídáním zavazují a plnomocním, aby pan starší radvanský Jan Šovka tamního spolusouseda pohnučího Jakuba Doležala, který pro svoje zloající činy a neslušný chování není hoden sosedem pohnučím slouti, nýbrž grobiánem tím největším nazván býti, kdykolí by ožhrálý pohoršení buďto s domácími aneb s jinými lidmi prokazoval neb někoho bil, jak se 5týho octob. a. c. státi mělo, a kdyby klnul, druhy p. sousedy pohnučí všechny svolajíce mocně, vši bázeň odložice vzíti, pak aby vystřízlivěl, do jakýhokoliv areštu dáti, aneb oného svázati a zrovna do Sobíšek na jeho vlastní outratu dostaviti bedlivě se vynasnažil, kdežto takovýho, jak se již po mnohém napomenutí chováti má, naučím. Neb špatná a neslušná věc by byla, kdyby se představený v obci spolu s druhým p. sousedy ukrýval a takovou zloajičnost bezbožnou a sváry přetrhnouti neusíloval. Stalo by se proklínáním takové a zloajičnost v mé osadě, jistě těžce takový bezbožník by trestan byl. Z té tehdy příčiny, poněvadž rychtář samotný v každé osadě přítomen býti nemůže, tehdy ustanovení jsou pudmistři neb starší, aby zlořečení, klnutí, ožhrálství, sváry, bitky a tým podobné zlé náklonnosti s pomocí dobrých p. sousedů přetrhovali a trestali, aby každý jistou nejménší věcí k ouřadu rychtářskému běhati nemusel. Nebo známost máme dle písem s., že Bůh pro jednu dědinu celou krajinu a pro jednoho člověka celou osadu trestati přílibuje. Pročež aby p. starší spolu s p. sousedy majíc takovýho zloajícího souseda při rukách a nemohouc jemu takovou bezbožnost přetrhnouti a jej potrestati, však snad jeho a to nejmenšího, pro jeho v obci neslušné chování, souseda se bojíce, jej hned v oučinku trestati zanedbajíc, právní cí. král. odpovídání časem netrpěl, tehdy přítomným spisem p. starší jakož i druhí dobří p. sousdí od ouřadu pohnučího přísně se napomínají k zachování poslušnosti a v čem nejmožněji bude moci p. starší takovéhoho zloajícího souseda trestati se zplnomocňuje. Že tomu tak a nejináč býti má, jest mojí jakož ten čas pohnučích plno-

mocného soudce a ředitele vlastní ruky podpis a obecní pohnučí pečeti stvrzení.

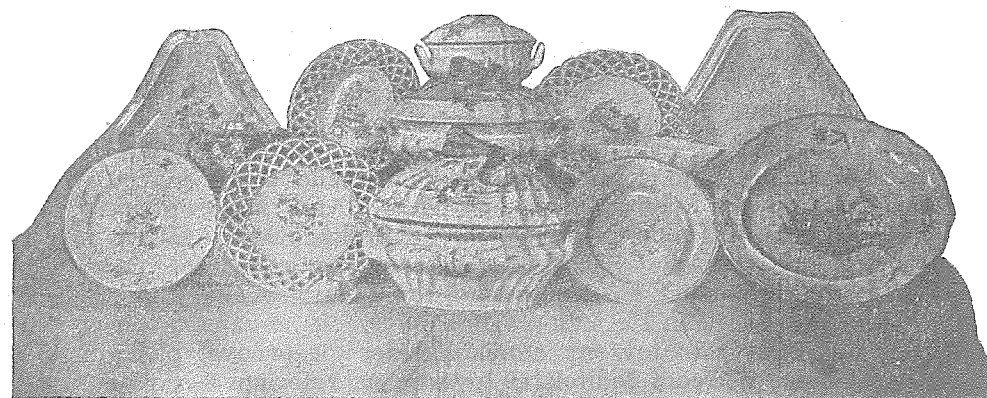
Dáno v Sobíškách dne 6 týho Octobris 1795.

Jan Zavadil, pohnučí rychtář.

Frant. Kretz :

Keramická továrna v Hranicích.

Dokud nebylo kovových nádob, vyrábělo se všechno potřebné nádobí pro kuchyni, domácnost o pro ozdobu z hlíny. Byli to zvláště venkovští hrnčíři a džbánkáři, kteří dle starých tradic vyráběli selskou keramiku zvláštních tvarů i ozdob. Hliněné zboží je křehké, snadno se rozbije a je ho tedy stále potřeba. Proto hrnčíři na venkově a v městě, kde též vyráběli kamna,

Ukázka keramiky hranické.

byli stále dobře zaměstnáni. Někteří z nich provedli nejednu věc vzácné umělecké hodnoty.

Během času chopil se výroby keramické průmysl a podřal kořeny rozvětvenému hrnčířskému řemeslu, neboť tovární zboží bylo laciné, libivé a záhy vytlačilo prosté práce selských hrnčířů. Také na Moravě na sklonku 18. věku založena byla řada keramických továren a to: v Hranicích, Bystřici p. H., ve Vranově, Kravsku, Rajnochovicích, na Vsetíně, Lankově, Kopřivnici, Olomučanech, v Lysicích. Před tím byla založena r. 1743 slavná továrna majoliková v Holíci, poblíž moravských hranic. Tyto továrny pracovaly v duchu cizím, moderním, francouzském a německém, tradice lidové keramické výroby zůstaly nepovšimnuty. Tovární výrobky určeny byly pro panská sídla a pro měšťanské domácnosti. Tvarově odpovídaly tehdejšímu vkusu empirovému, dekorace byla nejvíce pomocí odleповacích obrázků, anebo místrovské malby zvláště na talířích.

Dnes se chceme zmínit stručně o zaniklé keramické továrně v Hranicích. Tato továrna náleží k nejstarším na Moravě. Postavena byla r. 1783 knížetem Dietrichsteinem. Továrna nalezala se na místě, kde byl »Světlikův dvůr«. Továrnu vedl Josef Reiner, který byl do Hranic povolán z Proskova v Pruském Slezsku. V Proskově byla obdobná továrna keramická od r. 1763, založená hrabětem Leopoldem z Proskova. Do Proskova povolání byli dělníci z Holiče a zavedli tam výrobu podobnou holičské.

Když přišel Reiner do Hranic, konal zkoušku s hlinou a polevy. Ačkoliv byl výborný a odborný keramik, nedovedl přes mnohonásobné zkoušky docílit takového zboží, jaké vyráběl v Proskově. Hranická hlína neměla ráz hlíny proskovské, byla křehká a polevy bez lesku, nejasné, dnem prolínala voda a byla na úkor malbě. Teprve po dlouhé době podařilo se mu překonat obtíže s hlinou, ale zpracování a míchání hlíny vyžadovaly mnoho času a nákladu, režie se stále stupňovala, tak že majitel hr. Dietrichstein nařídil r. 1796, aby se v továrně přestalo pracovat. Po tomto roce ještě továrna živořila, vyráběla běžné, méně cenné předměty, až r. 1805 výroba úplně byla zastavena.

V továrně zaměstnáno bylo osm mistrů. Vyrábělo se velmi mnoho zboží bílého, žlutě a hnědě polévaného s květinovou ozdobou. Polevy byly výborné, bez trhlin. Tvary nádob podobaly se holičským, později vyráběly se prolamované košíčky, talíře, soupravy na kávu a čaj, konvíčky, svícny, kalamáře, figury, tvarem spadající do současného slohu empírového. Starý český spisovatel Jan Heřman Galaš s neobyčejným zájmem sledoval výrobky této továrny a několikrát upozorňoval obširnými přípisy ústřední ředitelství továrny na reformu a zdokonalení výroby. Zvláště horoval pro výrobu moderních vzorů a sám nakreslil řadu tvarových návrhů pro různé nádobí. Přimlouval se též, aby byli do továrny získáni zruční modelíři, kreslíči a sochaři, chtěl, aby se více podnikalo a s duchem času pokračovalo.

Hranické tovární zboží vyváželo se do Čech, Uher a do Haliče. Avšak úpadek továrny byl neodvratný, neboť technické a obchodní vedení bylo nedostatečné a přes výbornou jakost, úhlednost a láci zboží nebylo lze továrnu zachránit. Hranická továrna měla značku D W a pod tím byl někdy poznačen rok, poslední dvě číslice. Dnes jsou výrobky této továrny hledány. Jsou též dokladem vkusu oné doby. V Hranicích a okolí kvetla výroba keramická již r. 1643, jak zapsáno je v starých pamětech.

Josef Pavel:

Uhřínovský tis.

Jdeme-li okresní silnicí od Milenova k Podhoří, postaví se nám před oči lesnatý chlum Oderských hor, osázený smrky a borovicemi. Pohled na něj vynutí si bezděčnou otázku: »Jest za tím táhlým horským hřbetem ještě život? Žijí tam za horami ještě lidé ve vsích a městech jako v nížinách kolem Bečvy?« Zeměpis nás poučuje, že jsou tam vesnice a v nich stejně rušný život jako v rovinách, jen poněkud jiného svérázu, jak už to krajina nese sebou.

A první ještě česká vesnička, která jen houževnatou obranou za přispění Ústřední Matice Školské a vlastenců hranických a lipenských zachovala si ráz český, jest Uhřínov. Má jen 25 obytných stavení se školou a hostincem a 140 obyvatel, pílňích a pokročilých zemědělců, kteří bijí se o skývu chleva s kamenitou půdou, ležící na půl šesta sta metrů nad mořem a s drsným podnebím. Pohodlná serpentínovitě vinutá nová silnice dovede poutníka od hájovny do vsi za 20 minut. Pochodem ne příliš ostrým dorazí výletník za 2 hodiny z Hranic i z Lipníka a první, co mu do očí padne, jest starý strom v zahradě rolníka Adolfa Vilímka, černý, zadumaný. Podobá se postavou borovici, tvarem jehličí jedli. To je ten památný uhřínovský tis, nejstarší toho druhu.

Jako zachmuřený kmet stojí v zimě na sněhem pokryté pláni i v svěží zeleni jara, jakoby přemýšlel o svém mládí, uplynulém před mnoha věky. A kdyby uměl mluvit, pověděl by, pověděl o tom, co ani nejstarší kronikáři nezaznamenali z dějin našeho kraje. Snad bychom se dověděli od něho také o počátcích původní osady Uhřínova na Juřackém kopci. Zvědavému kronikáři pověděl by mnoho ze svého mládí. A ze svých mužných let pověděl by věrně, obširně a pravdivě o násilném poněmčování horských vesnic a měst. Proto snad je tak zadumaný a smutný, že zná temno minulých století, vzpomíná, a vzpomínky ty bolí.

Památný tis je 11 m vysoký. Mohutné kořeny roztahují se do značné šířky. Stařecký kmen má u kořenů 322 cm v objemu, u haluzí 300 cm a teprve ve výši 150 cm narůstají mohutné větve. Jest vykotlán zubem času tak, že dřevě nemá. Na severní a západní straně je od haluzí až k zemi odumřelé, suché, zčernalé dřevo bez lýka i kůry s prasklinou 74 cm vysokou a průměrně 30 cm širokou. Kotlina uvnitř kmene, sahající od haluzí až k zemi, je v průměru 66 cm. Krychlový obsah dutiny je alespoň 1/2 m³.

Dle staré zkazky vypálil dutinu čert, skryv se do kmene pronásledovatelům, stíhajícím ho za to, že chtěl zapálit obec. Pravdou jest, že nejstarší pamětníci slýchali od svých dědečků a tito opět od staříčků svých už jako chlapi, že památný tis

už v jejich mládí vykotlán byl. Odumřelá část kmene nese na sobě stopy blesku. O zasažení bleskem však ústní podání neví. Z toho lze soudit, že zasažením bleskem byl kmen rozštípnut a vystaven škodlivým vlivům povětrnostním, které hlodaly dutinu uvnitř a způsobily odumření buněk v kmeni na straně severní a západní. I větve na té straně jsou z kůry odřené a v dřevě spálením zčernalé. Koruna tisu je dvojzsochatá, nesouměrná, neboť mohutné větve, jaké jsou na straně jižní a východní, nemohly narůst na druhé půli odumřelého kmene. Přes to pohled naň lahodí zraku.

Uhřínovský tis stojí osaměle. V obci ani v okolních lesích více stromů tisových není. Lesní správa panství lipenského dala sice při vysazování mýtín a strání mezi sazenice jiných dřevin i menší počet tisů, ty však uschly. Naskytá se nám otázka: »Co bylo toho příčinou, zda vadnost sazenic nebo půdy?« Tu ponecháme k zodpovězení odborníkům, lesníkům. Jak se však stalo, že na osamělém místě udržel se do dneška mohutný tis uhřínovský? O tom není ničeho ani zaznamenáno, ani v ústním podání, ani v mlhavém hávu pověstí dochováno. O tom lze si utvořit na základě předpokladů pouhé domněnky.

Pravdě podobně zdá se, že před mnoha stoletími byly v katastru dnešních obcí Uhřínova, Podhoří, Boškova, Středolesí, Radíkova a j. mohutné lesy. Aspoň jméno Středolesí (Mittelwald) nám to potvrzuje, třeba že dnes okolo této obce jsou lesíky jen ve zmolách, močálech a na mezích. V lesích těch rostly i tisy, nebyl-li zde aspoň v katastru uhřínovském dokonce celý tisový háj, který byl během věků vykácen. Poněvadž tisy jen velmi pomalu rostou a proti jiným jehličnatým dřevinám jsou hospodářsky velmi málo produktivní, zatlačeny byly při racionálním pěstování lesa borovicemi, jedlemi, smrkem, modřínem, jakož i stromy listnatými, jimž půda zdejší vyhovovala. Památný tis byl buďto ponechán o samotě na semeno jako výstavek na rubisku a poněvadž jest na rozdíl od jiných jehličnatých stromů rostlinou dvojdouhou, což starým drvoštěpům nebylo známo, nemohl vytvořit semen k přirozenému zmlazení a sestárl co samotář svého rodu, anebo byl zůstaven úmyslně jako orientační bod v husté spleti lesů. Tím získal si posvátnosti, která se dědila z generace na generaci a ani při vyrubání lesa k založení osady a k tomu nezbytných polí a luk neodvážili se lidé podřít strom, opředený bájemi a gloriolou posvátnosti. A později nemusel se náš tis o svůj život obávat, neboť stal se z posvátného stromu přímo rodinnou památkou. A je dostatečně známo, jak si předkové naši rodinných památností vážili a je milovali.

V nejbližším okolí jsou slabé stromky tisové v zámecké zahradě v Malhoticích u Hranic a krásný mohutný tis s haluzemi narůstajícími na zdravém kmeni hned od země do kruhu o průměru 10 m v bývalé arcibiskupské zahradě ve Všechnovicích u Bystřice pod Hostýnem. A tu i tam nejvíce v panských

parcích*) a zahradách se setkáváme s tisy. Ale nikde nemohou vykázati tak vysoké stáří, jako tis uhřínovský. Avšak jak dlouho bude ještě nejstarším? Jak dlouho ještě bude vévoditi? V kotlině památného stromu popelí se slepice, vyklobávající ztrouchnivělé dřevo. Větry mohutnými nárazy snaží se starce povaliti. Tis praští, haluze řvou divým rykem, v kotlině to syčí a píská, v horách padají mohutné jedle, buď zlomené v půli, neb s kořeny vyvrácenými, zdá se, že nastává poslední hodinka starce — tisu. Ale tvrdý horal odolává. Jak dlouho? Voda dešťová zatéká do dutiny a pomáhá hnilobě a plísni na díle zhoubném. Jest nejvyš nutno kotlinu zaplombovati a tím odolnost proti zkáze posílit. K tomu třeba iniciativy, rady a peněz. Popud je zde, rady a peněz se nedostává. Jest však mravní povinností přátel přírodních památek pomoci zabezpečiti ohrožený památný tis uhřínovský. Již před lety stěžoval si zesnulý ředitel H. V. Karliček z Velké na lhostejnost v tom směru. Tak to u nás jde. Kdyby cos podobného bylo na př. na Semeringu nebo na Rujaně, co by to bylo zájezdů, fotografií, článků v tisku odborném i denním a jistě i darů peněžních na udržování, ale v Uhřínově pod tisem uvidíte jen letního času některé z houbařů ulamovati větvičky na ozdobu klobouků. A přece slyšíme stále: »Važte si přírodních památek!«

J. Jakeš:

Včelařství na Záhoří.

Včelaření mělo a má dosud na Záhoří velmi příznivé podmínky. Kraj jest nepřilíš vysoko položený, průměrně kolem 400 m n. m., chráněný od studených větrů horami, proti slunci obrácený, hojnost pastvy na lukách, polích a zvláště lesních pasekách, to vše jest zárukou zdárného včelaření. Jdeme-li začátkem června polem, žlutá se celý kraj ohní jako zlato a miliony pilných včelicek bzučí radostnou píseň práce. Začne-li v tu dobu foukat východní vítr, který dává záruku aspoň na dvě neděle pěkného počasí, radují se včelaři. Můj otec vždy říkával: »Vrchní větr dělá med«. A což teprve, když v měsících červenci a srpnu nastanou trvalá vedra a sucho! Ostružinové listy jen se leskne »spadkem«, na větvičkách modřínů med cukernatí a v korunách jedlí včely jen hučí. Tu doslovně teče med z úlů. Kdyby za takového roku včelaři hospodařili racionálně, měli by ohromné výtěžky.

Bohužel, toto důležité národohospodářské odvětví upadá rok od roku. Několik posledních let nadělalo hrozné mezery ve včelínech a letošní rok hrozí včelám úplnou záhubou.

Za mého dětství bývalo lépe. Na každé téměř zahradě byl

*) Viz obrázek zámku ve Veselíčku v tomto čísle str. 119. Před zámkem v parku stojí tisy kuželovitě sřiznuté. V jiné části parku jsou 3 tisy volně rostoucí.

včelínek a v něm mnoho klátů dvojáků, trojáků, ba i šesteráků a osmeráků, v nichž byly vydlabány úzké brtě. Pravda, některé včelinky byly již tehdy prázdné, ale proti dnešku byl počet včelstev aspoň desateronásobný. V polích na soumezcích byla spousta medonosných křovin, u potoků celé háje vrby křehké a po vesnicích ohromné lípy a ořechy. Počasí bývalo také pravidelnější. Když byla zima, tak mrzlo a chumelilo. Staří včelaři říkali: »Jak tlustý led, tak tlustý med«.

Až začalo jaro, sluníčko hrálo, louky se svítily kvítím a v tu dobu měli včelaři žně. Kolem sv. Josefka dýmilo se ve všech včelínech z hlíněných kuřáků. Dědoušci včelaři se zvláštěními dlouhými noži šli »podkrávat«. Kouřem sháněli včely, odřezávali dlouhé úzké pláсты medu, pěkně bílé »završené«. Kladli je do nádob dřevěných, někdy i troky se musely přinésti, tolik bývalo medu. Vyřezali úplně dílo, jen v předu »v kříži« nechali dva či tři kousky díla jako dlaň veliké, aby se včely měly na čem uvěsiti. Med se při mírném teple rozpouštěl, vosk vyplýval nahoru a sbíral se. Květinový med býval žlutý jako zlato, spadkový tmavě zelený jako jedlové chvojí a hustý jako smůla. Vytopený med se uschovával ve velikých hlíněných, neb kamenných hrncích na půdě. A býval lékem na všechno: léčil bolení v krku, chrapot na prsou, žaludek, hlavu, zbavil telata vši, vyléčil děti, starce i bažné báby z každé nemoci. Pamatuji se, kolikrát můj otec vstával v noci, když některému nemocnému přiběhl s hrněčkem pro med. Peníze nebral nikdy.

Dnes by bylo nemyslitelným, vybrati včelám dílo tak dokonale. Mělo to však také jisté výhody. Včely byly nuceny stavěti dílo velmi rychle, protože se »podkrávalo« v době, kdy se začínaly množit. Stavěly voštiny velmi rychle, aby měly místo pro mladý plod. Byla v tom i ta výhoda, že se v novém díle líhly včelky veliké a silné a nedegenerovaly tak jako nyní, kdy se musejí líhnouti ve voštinách s tlustými stěnami, báhvi jak starých.

Pamatuji se také, že jednoho jara se podkrávalo dvakrát. Poprvé v polovici března a podruhé na začátku dubna. Včely »chytily« dobrou pastvu na vrbách a makytách, neboť bylo velmi krásné jaro a teplé, bez větrů. Ve třech nedělích byly kláty zase plné až po »zátvory« zamazané kravincí. Nejvíce medu měl tehdy polír Král ve Valšovicích, neboť byl uprostřed lesů a v »sečích« kvetla spousta makyt a osyk.

Byla-li dobrá hlavní pastva v červnu, přidávaly se vzadu truhlíky či »korce« stejné míry s brtí a také ty bývaly plné medu. Na zimu se odbíraly. Z úlů však se odbíral med vždycky teprve na jaře. Bývalo ho mnoho a nesměl chyběti při štědré večeři ani v nejhudší rodině. Kláty si nejraději vybírali staří včelaři vrbové, lípové a jedlové. Říkali jim dle toho vrbáky, lípovce a jedláky. V některém držely se včely i přes třicet let, aniž by »spadly«. Roje často uletovaly a usazovaly se v dutých

stromech, kterých bývalo za mého dětství hojnost na zahradách i v lesích. Za příznivých podmínek se udržely a nanasly hodně medu.

Jako desetiletý chlapec věděl jsem o 28 rojích v dutinách lesních stromů. Slyšel jsem od starých vyprávěti, že když káceli Jediovec u Paršovic, sřezali také jedli, v níž byly včely. Nevěděli nic, až tekl med po pile. A bylo ho tolik, že ženy drvařů odnášely jej v putnách na vázkách.

Zajímavé jest, že včelařením zabývali se nejvíce výměnkáři. Aspoň ve své paměti vidím všechny včelaře jako usměvavé stařečky, kteří pro nás děti neskrblili kouskem medu. Kdy začali včelařiti, se již, bohužel, nedovím. Všichni spí věčným spánkem a jejich včeličky odešly za nimi. Jejich kláty trouchnivěji a rozpadávají se pod shnilými šindelovými stříškami. Co to bývalo kdysi péče o ně. Staříci hnětli jíl s kravincí a každou skulinku pečlivě zamazovali, stříšky opravovali, pavučiny odstraňovali, aby ani jedna včelka zbytečně nezahynula. Před bouřkou s třesoucími se rty pozorovali, zda-li jejich miláckové stačí se všichni ukrýti v dutých úlech.

A dnes? Darmo povídati! Co staří tak pečlivě opatrovali, pohynulo nedbalostí mladých. Pamatuji se také na jeden vzrušující výjev. Staříčkovi Lukšovi sedl roj na obrovskou hrušku — vinohradku. Vylezli za ním a když zatřásl, ulomila se haluz a spadli s rojem na zem. Včely je tak dobodaly, že neviděli, ani neslyšeli. Pak jim nanosili plnou zelnou bečku hnojůvky a staříček seděli v ní nahý až do večera. Ani potom nepřestali včely milovati a milovali je do smrti. Při řeči o včelách užívalo se něžných slov. Učili nás říkati: »Boží včeličky nosí Pánu Bohu vosk na světlo«. Místo uhynuly, musejí jsme říkati »umřely«. Ve včelínku nesměli jsme křičeti ani skákat, protože včeličky mají rády pokoj. Kdo prý by vyloupil včeličky, uschne mu ruka až po rameno. Neslyšel jsem také za svého dětství, že by některý včelínek na Záhoří byl vyloupen. — Vyprávěli nám též o strašných trestech, jaké stíhaly za starodávna lupiče, kteří zkazili včely. Když to udělal, usekli mu ruku v zápěstí.

Za starodávna muselo býti včelařství na Záhoří ještě mnohem vyvinutější. Za císařovny Marie Terezie měli včelaři veliká privilegia. Směli si zřizovati včelínky kde uznali za vhodné, i na pozemcích panských. Svědčí o tom mnohá jména tratí polních i lesních, zvané posud »Včelínky«. A uměli si staří vybírat opravdu vhodná místa. Nejvíce to bývalo na pokraji lesa v závětří a proti slunci. Vykáceli kus lesa, postavili úle a vysázeli štěpy. Sám znám mnoho takových »Včelínek«. Proti Opatovicům jest Honešův včelínek, u Paršovic Klvaňův a Sehnalův, pod Maleníkem bývaly společné včelínky, což dokazuje jméno polní tratí »Včelínky«. Na Valšovsku byly tři, proti Rakovu u lesa dva. Blízko Skalky u Dol. Nětčic jeden a »na Paveláku« druhý. Od Klvaňova dvorství z Hor. Nětčic měli včelínek na

pokraji lesa proti Soběchlebům. U jiných vesnic také měli včelinky na panské půdě. Během času připadly do vlastnictví uživatelům právem vydržení. Výhody tyto nebyly ovšem zadarmo. Včelaři museli císařovně odváděti ročně funt medu a jistou dávku vosku z každého včelstva. Dnes jen staleté hrušně a jabloně, jakož i místní jména naznačují, kde včelinky bývaly.) Brzo ani těch nebude. Nyní by sotva kdo zařídil si včelín někde v lese bez hlídání. Myslím, že by mu jej zlomyslní lidé zničili i při bedlivém hlídání. Snad bývali za starých časů lidé poctivější, snad se obávali strašlivých trestů.

Moderní včelaření razilo si jen zvolna cestu na Záhoří. Ještě před dvaceti lety byly moderní úle velikou vzácností. Starší včelaři pohrdlivě pohlíželi na pohyblivé dílo, říkajíce, že včely nemají rády, aby se v nich každou chvíli rýpal. Než se přesvědčili o výhodách, vymřeli a s nimi jejich včeličky. Mladých včelařů přibývalo málo a z těch mnozí díla zanechali, zrazení byvše počátečními neúspěchy. Podmínky se také zhoršily: Zmizely lípy a křoviny, luštěniny se téměř nesejí a k tomu ještě povětrnostní poměry posledních let byly velmi špatné. Přes to vše proti jiným krajům jsou podmínky včelaření na Záhoří ještě dobré. Jest přece vždy naděje na dvojí pěknou snůšku: ohnicovou a spadkovou.

Byla by věčná škoda, aby včelařství na Záhoří, které bývalo tak rozšířeno, zahynulo úplně. Plné sudy a velké hrnce medu sotva již budou stávat na půdách jak stávaly, ale třeba zachrániti aspoň něco. Horlivým propagátorem včelařství na Záhoří jest odborný učitel p. Vojtěch Jasný v Kelči. Doufejme, že se mu dobré dílo podaří. Vábec v e n k o v s k é u č i t e l s t v o příkladem může vykonati kus pěkného díla, když samo bude prakticky včelařiti, poučovati a pomáhati.

První snad začal moderně včelařiti dp. farář Antonín Sehnal v Paršovicích. Měl velmi pěkný včelínek na farské zahradě. Byly tam úle moderních systémů i obrovské špalvy tříposchodové ze staletých líp, na kterých byly veliké hrče, které z dálky vypadaly jako pitvorné tváře trpaslíků. Uvnitř však byly brtě zařízeny úplně moderně. Po jeho odchodu včelínek zanikl.

Sova Otto:

Dětské říkanky, zábavy a hry na Záhoří.

V žádných říkankách a zvycích našeho kraje nejeví se tolik poesie, tolik krásna, vlastně lásky, třeba často i dosti hrubě projevené, jako v poměru matky a okolí k dítěti. Ať již je to ukolébavka, již uspává dítě, aby spalo, neplakalo, nebo říkanka o prstech a pod., jimiž baví dítě, aby mu nebyla dlouhá chvíle

*) V Dolním Újezdě je také trať na ob. pastvisku pod lesem »Včelín« zvaná

a nezlobilo. V každé z nich jeví se tolik lásky a něhy. A každá ta matka by na dítě »strčila« všechno (vynaložila, kde jaký krejcar), nebýt chladného rozumu hospodáře. Nedivte se, že potom i »tchořuje« a před hospodářem si nemůže vynachváliti svých slepic, jak jí nesou, plyněť u nás, jako asi všude jinde, přijem za vajíčka do kapsy hospodyně. Jest to však omluvitelné. Nemůže přece svých dětí leccjak oblečených nechati běhati, když sousedka svoje tak strojí. A není snad styku mezi matkou a dítětem, aby z toho nekvetla říkanka neb aspoň rýmovačka, jak vidno z uvedených ukolébavek, říkanek, přejídaček a pod., jež mi svého času napsaly děti z Blazic a Sovadiny.

Ukolébavky:

Halej, dítě,
kolebu tě,
až ty usneš,
odendu tě,
do zahrádky
na karlátky,
do chlívečka
na kvítečka,
do světničky
na černíčk¹⁾.

Hoja, hoja, hoj,
kočky snědly loj
a kořata sádlo,
aby nezasmrádlo.

Hoja, hoja, hojky,
mama peče vdolky
a tatíček koláče,
kura na ně gďáče
a kohótek kokrhá,
že je všecky roztrhá.

Halej, dítě,
kolebu tě,
až ty usneš,
odendu tě

Hoja, hoja, hojky,
kočky snědly vdolky
a kořata namčely,
ze jim starý nedaly.

Hojajenky, hoj,
snědly kočky loj
a kořata plakaly,
že jim taky nedaly,
hojajenky, hoj.

Hoja, hoja, hojky,
mama peče vdolky
a tatíček chlebiček,
ukrojí nám krajíček.

Hali, beli, koně v zeli
a hřibata v petrželi.
Mama v městě, tata v rynku,
kupují tam na peřinku,
na peřinku kartonová,
na čepičku satýnová.

do zahrádky
na karlátky,
do světničky
na jehličky.

Řikanky o prstech:

Lechtá se na dlani a říká se:

Vařila myšička kašičku
na zeleným randličku,
(potáhne se za palec a říká se:) temu dala,
(— « — za ukazováček — « —) temu nic,
(— « — za prostředník — « —) temu málo,
(— « — za prsteník — « —) temu víc,

¹⁾ Kvítka.

(— « — za ukazováček — « —) ten nařikal,
 (— « — za prsteník — « —) a ten skákal,
 (— « — za malíček — « —) a ten maličký šup do komůrky na homolky, tam se napapal. (Při tom se dítě polechtá pod paží).

Podobně se dělá i při podobných říkankách jako:

Vařila myšička kašičku na zeleném randličku.	Smažila myšička kašičku na zeleném randličku.
První pravil: Já mám hlad!	Temu dala,
Druhý pravil: Kup si!	temu nedala,
Třetí pravil: Nemám zač.	tá se na ni rozhněvala,
Čtvrtý pravil: Pojďme krást!	tá maličká,
Pátý: A já, malý pacholíček, budu na vás žalovat.	fre do lesička, tam se nazobala masíčka.
Tu stračka zobala, tu temu dala, temu nedala,	ten plakal, ten skákal a ten malý fre do lesa pro kus masa.

Jiné říkanky, zábavy a hry.

Ukáže se na čelo a řekne se: oltáříček.

Na oči: svičky.

Na líce: peřinky.

Na bradu: stupínek.

Potáhá se za nosíček a řekne: cingilingy za nosíček.

Čap, čáp, čapušky,
pojedeme na hrušky
a z hrušek až do Němec,
Marijance pro věnec.

Aha, nhm, co to máš?
Aha, nhm, trnku.
Aha, nhm, gdes ju vzal?
Aha, nhm, v hrnku.

Kvá, kvá kvačica,
červená čepica,
pojdte, chlapi k bráně,
rozeženem vrány, hššš!

Při tom se děti i s chůvou postaví do kola, a střídavě se uchopí prsty za kůži na horní straně ruky. Při říkání říkanky dle taktu současně kývají rukama, na hššš se pustí a rozhánějí vrány.

Kolo, kolo mlýnský
za čtyry rýnský,
kolo se nám polámalo
a do vody udělalo — čáp.

Děti se uchopí za ruce a v kole se točí. Na slovo »čáp« pustí se a poválí se, jako kdyby se kolo rozsypalo.

Koš, koš, košany
dali mama smetany
a tatínek mlíčka,
nadrobí chlebička.

Košanenky, košanky,
dajó mama smetanky
a tatíček bělky
do té smetanenky.

Spadla lžička
do kafička
udělala žbluňk.

Řežme dříví na polínka,
ať má topit čím maminka.
A já pořád řežu drva,
řezi, řezi, řez.

Řežme dříví na polínka,
ať má topit čím maminka.
Když jsme dříví nařezali
maminka nám vyřezali.*)

Neb jen krátce:
Řezi, řezi
na pařezi.

Při tom se uchopí křížem za ruce a tahají jím, jako by pilkou řezali.

Šetrná matka neukraje svému miláčku veliký kus kus chleba, protože by ho celý nesnědl a zbytek by se jen zbytečně povaloval. Aby ho vzal a netrucoval, že mu dává malý kousek, tak mu ho pochvaluje: »Když to sníš, o něčem zvíš!« To víte, záhorské děti nejsou z jiného těsta, jako jinde a kluci chtějí jen krajíce a když mu matka ukraje skývu, aby chléb byl pěkně srovnán — na Záhoří se velice na to hledí, aby chléb byl pořádně krajen a hospodář hned napomíná: »Kdo se nesrovná s chlebem, ten se nesrovná ani s lidem!« — tož mu jí pochvaluje: »Tu máš skýbu, jako rybu!« Když však ukraje mu krajíc, není divu, že se pak kluk chválí: »Já mám krajic, jako zajíc!«

Jindy opět, když maminka neví »kde jí hlava stojí« samou starostí, nebo když její miláček jest nějak divně naložen a pořád mluví napříč, není divu, že ho odbude: »Než s tebou mluví, rači s kozó se modlí!«

Nebo když je toho dětského »proč« trochu mnoho a maminka nemá »gdy« si s ním vykládat, nebo neví, jak by všetečné a začasté, jak to u dětí bývá, i choulostivé otázky vysvětlila, tu ho krátce odbude:

»Dyš chceš všecko vědět,
měl's déle ešče gdesi sedět.«

Nebo: »Aby stará nekvokala, že nemá oč.«

Hladové děti volají na maminku:

Děvče:

1. »Maminko, já bych jedla.«

»A já bych si vedle tebe sedla,
ale bojím se, že bys mě snědla.«

2. Nebo: »Já mám hlad, — jako klát.«

*) Nabili.

3. Nebo: »Maminko, já chcu chleba!«
odpoví mu: »Potrhal by ti střeva.«
4. nebo: »Já chcu mlíka!«
»Až podojíme býka.«
5. Já chcu vdolka!«
»Ukósni si holka.«
6. »Já chcu vdolka!«
»Až podojíme volka.«
7. »Já bych chtěl másla!«
Huba by se ti pásala.«
8. nebo: »Já chcu jest!«
»Kósé pěst, budeš myslit, že jíš.«

Když dítě matku hodně zlobí, není divu, že si tato od-
dýchne:

»Pane Bože, pché měch
spuť dva nože, a Mařenu nech.«

Jindy zas, když rozškňourané děcko stále na matku volá:
»Maminko!«, že se mu tato pošklebuje: »Kočka sedla na dýnko.«
Proto se také někdy stane, že takový rozmazlenec volá na ma-
minku: »Maminko, kočka sedla na dýnko, hledi na mne, chce
mne sněst, mám se jí bát?« Nebo na stálé: »Tatínku!« ozve se:
»Kočka sedí na dýnku.«*)

Někdy takové malé dcerušce, když dostane mléka, musí
maminka při pití ještě říkati: »Dost, kravičko, nech teletí.«

Někdy, když už má matka toto zlobení po krk, tu mu po-
hrozí: »Vydržíš!« (Totiž, že mu nabije.) A je hned pokoj.

Antonín Fröhlich:

Vojenský hřbitov na Lipensku z dob válek napoleonských.

V pamětní knize obce Veselíčka u Lipníka n. B. z roku 1790
není zmínky o válkách napoleonských, ačkoliv zasáhly i tuto
obec. Proto považoval p. Jos. Skopal za svou povinnost, aby
aspoň to, co ještě je známo o tom, do pamětní knihy dodatečně
vepsal.

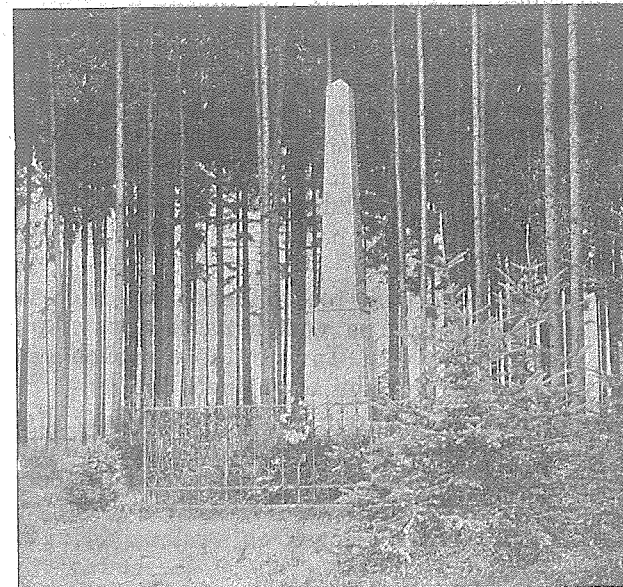
Paměti o době té ožily ve Veselíčku v r. 1905, kdy posta-
ven byl pomník na Roubanínách na vojenském hřbitově, na mí-
stě dosavadního prostého kříže železného. Slavnost svěcení po-
mníku konána 5. července 1905 za účasti tolika lidí, že nikdy
ještě tolik jich na Veselíčku nebylo. Slavnostní kázání měl p.
Jan Baďura**), farář osecký, z něhož výňatek uvádím.

*) Dýnko = dřevěná poklička na hrní s mlékem.

**) Vlastivěda moravská, Lipenský okres, strana 367. Napsal Jan Baďura.
Nákladem Musejního spolku, Brno 1919. — Viz také článek A. F. „Památník za
válek napoleonské v kraji lipenském“. Vlastivědný sborník pro mládež župy olo-
moucké. Roč. II., číslo 3., str. 34. Kroměříž 1923.

Na vojenském hřbitově ve Veselíčku odpočívají bojovníci
rakouští, ruští a francouzští, kteří vzdálení od svých, statečně
bojovali a buď následkem poranění, neb nemocí, které válka
v zápětí mívá, ve Veselíčku v zámku zemřeli.

R. 1805 nastaly smutné časy naší drahé vlasti. Od počátku
t. r. šířil se strach před žlutou zimnicí, která v jižních krajinách
Evropy mnohé oběti si vyžádala. Neúroda t. r. v Čechách způ-
sobila, že i na Moravě ceny potravin a hlavně obilnin značně
stoupily. A 17. listopadu vtrhlo vojsko francouzské na Moravu

Pomník na vojenském hřbitově ve Veselíčku.

a stalo se postrachem Evropy. Proti němu postupovalo spojené
vojsko rakousko-ruské. 2. prosince svedena u Slavkova pro nás
nešťastná bitva. Tisíce bylo padlých a tisíce raněných. Ranění a
nemocní dopravováni do polních nemocnic po celé Moravě zří-
zených. Tak byla i ve Veselíčku v zámku 30. prosince nemoc-
nice zřízena a trvala až do 8. června 1806. Mnoho chrabrých bo-
jovníků tu následkem ran a horečných nemocí zemřelo. I ve far-
ností osecké vypukla horečka, která za těch 5 měsíců 82 životů
lidských si vyžádala.

R. 1809. po nešťastných bitvách, obzvláště po bitvě u Wag-
ramu, zřízena opět po druhé v zámku ve Veselíčku vojenská
polní nemocnice dne 4. července a již dne 6. července o 12. hod.
v noci dovezeno bylo tam na 500 mužů, z nichž přes 400 ne-
mocných a 100 mužů určených k obsluze nemocných. A ještě
17. prosince dovezeno opět 100 nemocných, tak že zámek ne-
mocné ani pojmouti nemohl a museli odtud nemocní, kteří se již

pozdravovali, buď na Podštát, aneb do Dlouhé Vsi přes Velkou Bystřici odvázení býti, aby vždy nově přibylí těžce nemocní tam ubytování býti mohli. Mnoho jich tam opět zemřelo, což poznáno z toho, že tam nemocnice tenkrát trvala po 10 měsíců, do 5. května 1810 a že zde mezi vojskem řádila úplavice.

R. 1813. účastnilo se rakouské vojsko opět války francouzské a to 26. srpna u Drážďan, pak u Chlumu v Čechách a konečně 16. a 18. října bitvy u Lipska, kde byl Napoleon poražen. Dne 11. listopadu zřízena v zámku po třetí nemocnice, do níž dováženi opět ranění a nemocní až i od Lipska a trvala až do 2. dubna 1814. Že tam byl tehdy opět velký počet nemocných, souditi možno z velkého počtu »fořponů«, které celé okolí poskytovalo. Veselští sami poskytli přes 400 přípreží a pak také z té okolnosti, že v zámku byl i zvláštní vojenský kněz, který též onemocněl. Zuřily opět mezi vojskem nakažlivé nemoci, které se rozmáhaly měrou úžasnou. A není divu, nebylo ani dostatečné obsluhy, poněvadž mnozí z obsluhujících onemocněli a tudíž ani patřičné čistoty nebylo, ani na panství celém dostatečné slámy, ani dřeva suchého na otopování.

A ti všichni, kteří po troje toto období nemocnice ve veselíckém zámku zemřeli, byli na vozích na zámecký kopec vozeni a tam v lese pochováni. Tam jim po útrapách válečných a bolestných nemocech poslední odpočinek dopřán.

Vděční spoluobčané postavili na tom místě kříž dřevěný a když tento sešel, kříž železný. V r. 1905 postaven tam přispěním majitele panství veselíckého, p. hr. Aloise Podstatzkého-Lichtensteina, pak carského ministerstva ruského a přechetných dobrodinců, z popudu sboru vojenských vysloužilců z Prosenic a okolí, pomník kamenný. Místo v lese, kde zemřeli vojíní pochováni byli, nazývá se do dneška vojenský hřbitov.

Všechna data jsou vyňata z archivu zámeckého.

Ústní podání: Do šachet na vojenském hřbitově pohřbeno přes 700 vojáků, kteří napřed byvše politi vápnem, teprve pak hlinou zasypani byli. Aby ušetřena byla osada aspoň trochu děsného pohledu na řady naložených mrtvých, skutečně i domněle mrtvých, zřízena t. zv. Nová cesta od zámku až na místo samé. Odvázení mrtvých vojáků měl na starost zdejší Ondra Kopeček z č. 56., srdnatý, velmi silný robotník, an děsnou tuto robotu nikdo jiný přijati nechtěl, on pak za to zba-ven byl robot jiných. Dle jeho vyprávění stalo se mnohokrát, že na voze některý domněle mrtvý se pohnul, nebo zvuk vydal, ale pomoci jemu v čas ten hrůzyplný odnikud nebylo.

Jednou stalo se, že šachta nebylo ihned zaházena a tu jeden z ubožáků v noci z mrákot se probav, ven vylezl, do blízkých Staměřic přišel, kdež obdržel oděv a posilu pokrmem a odešel — že již se nevrátil, neví se kam.

Přípreže vojenské stěžovaly krutý život tehdejší. Aby jim

unikli, stávalo se, že šlo-li to, schovávali koně v úzlabině za Vicínovem u Dola, kdež bylo tehdy chrástí březové.

Samozřejmě bylo osamělé lesní pohřebiště nevyčerpatelným zdrojem různých jiných strašidelných pověstí. Ve staré kronice je pod záhlavím »Vojenský hřbitov« poznamenáno: Bylo to r. 1812, když z Velkého Újezda šel muž, jménem Krystýnek. Jak přišel do Tupecké seče, potkal dva mladé muže. Ptal se jich, kam jdou a oni odpověděli, že neví kam. Byli prý pochováni v šachtách. Jeden byl z Kozlovic a druhý z Pavlovic. — Ve školní kronice ve Veselíčku je zanešena výpověď starých obyvatelů veselíckých, zvláště Jana Ráma, hajného a jeho manželky pak Jos. Mertové, která žila ve Veselíčku a ve stáří

Zámek ve Veselíčku.

101 rok roku 1884 zemřela. Tato vypravovala o jednom vojínu, jenž byl prý také co zdánlivě mrtev s druhými mrtvými do šachty na vojenském hřbitově pochován. V noci na to přišel k životu, ze šachty vylezl, načež v jednom domku ve Veselíčku přenocoval. Vojín ten časem úplně se pozdravil a zdrav vrátil se k rodičům svým do Skaštic u Kroměříže. Byl synem bohatého sedláka a v pozdějších letech často i s rodiči svými do Veselíčka přijížděl, aby místo, na kterém za živa pochován byl a kde život svůj tak strašnou smrtí skončil měl, navštívil.

Místo samo působí hlubokým dojmem, stojí tu vážně šedý, žulový jehlanový pomník, jak němý žalobce lidské nesnášen-

livosti. Zlatý nápis na něm hlásá: »Chrabrým vojínům rakouským a ruským ve zdejších zámku za válečných let 1805, 1809 a 1812 zesnulým poslední tuto odpočinek dopřáván.« Pod tím rusky: »Mír jich prachu.«

A štihlé smrky kol šumí píseň pohřební, tesknou, táhlou — snad tlumočí pozdravy dálného domova zemřelým hrdinám.

Ing. Basil Macalik:

Pověry a zvyky na Záhoří a Pobečví.

Jako všude jinde byl i lid na Záhoří a v poříčí Bečvy na Hranicku, Lipensku a Přerovsku velmi pověřivý. Příčinou různých nehod a nemocí dobytčích nemohl být nikdo jiný než-li čarodějnice, žebrák, tulák, cigán, zvláště stará cigánka, pak hastrman.

Kráva přestala dojít, dojila krvavé mléko, smetana nedala se stlouci, dobytek náhle onemocněl a jiné nehody. Příčinou byla jistě některá z jmenovaných osob, které dobytku učarovali nebo ho urkli.

Ve Velkém Újezdě, aby dobytku čarodějnice neučarovaly, kladly se pod prahy chlívů a maštal na 1. května trávníky a břízy se stavěly na hnojště.

Ve Velkých Prosenicích jestliže chtěly čarodějnice, aby někomu krávy nedojily, stíraly rosou travě neb jetelině před východem slunce. Stírání rosou provádělo se ohlávkou nabo trávnící. Trávníce se doma pověsila na plot, nebo na bránku od chlívů. Pak se tahá za trháčky jako by se dojilo, čímž se vydojuje ona kráva, která pak mléko ztrácí.

Také prasatům čarodějnice učarují. V šišmě postřílely čarodějky do nohou. Při tom bylo znát na nohách krmíků malé důlky a v nich vražené chlupy.

V Dřevohosticích v pašiové dny, když slouží kněz mši a obrací se po epistole k lidu, viděti lze všechny přítomné čarodějnice, které škodí dobytku, neboť mají hrnec na hlavě.

Pověřivá hospodyně dřevohostická, když po dojení nese mléko domů, přikryje hrotek zástěrou, aby se cizí osoba do něho nepodívala, neurkla, neboť by se jí proměnilo v krév. Po deváté hodině večerní nevydá žádnému mléka přes ulici, aby neubývalo.

V Beňově zakazováno dětem chodit ke koním na pastviště, že by je hastrman v podobě koně odnesl do vody.

V Prosenicích nakuřovali nalíhlé mládě zelínami svčcenými 15. srpna a to třikrát dokola.

O velikonocích řezali na zelený čtvrtek z devíti ovocných stromů, které mají jméno ženského rodu (na příklad třešeň) po třech větvičkách, které se rozdělily na tři stejné díly, aby stačily na 3 dny, to jest: Zelený čtvrtek, Velký pátek a Bílou

sobotu. Každý ten den, dá se jeden díl těch větviček vařit a dá kravám do nápoje. K tomu přidají se kočičky od květné neděle.

Ze štědrovečerní večeře dává se domácimu zvířectvu, zejména kravám z každého jídla, aby nemělo moci škodné (aby mléka neubýlo).

Od štědrého dne nechá se medu, který se přidává kravám po otelení do nápoje, aby bylo mléko sladké.

Na štědrý večer dávají se kravám oplatky, v nichž je zapecený petrželový list, mimo to se jim dá chléb s medem, aby lépe dojily. **Psům** se dává chléb s česnekem, aby lépe hlídali a byli zlí. **Kohoutům** dává se česnek, aby byli plodnější. **Slepícím** se dává téhož dne hrachu, aby snášely velká vejce. **Pod stromy** se dávají zbytky se stolu, aby dávaly hojnost ovoce.

Mimo to rozšířeny jsou na Záhoří též jiné zvyky.

Při **prodeji dobytka** dostává **čeledin** za prodaného koně neb hříbě **uzdné**, zvané také **huzené**; **čeledinka** (dívka) dostane za prodanou krávu, tele nebo prase **ocasné**.

Při zabíjení prasete roznaší se příbuzným a sousedům **výslužba**, zvaná všeobecné **šperky** a to obyčejně hrnec ovarovice (černé polévky, podprdelné polévky nebo prdelačky) několik jelit a jitrnic a kus syrového masa, (obyčejně žebírka). Kdo dostal šperky, oplatí jich, když sám zabije.

Do **neděle** nosivají kmotří a také příbuzní slepičí polévku i se slepicí a k tomu láhev kořalky na vínky. Po druhé a po třetí posílalo se nedělce pečivo a cukrovinky.

Na ostatky a o hodech bývalo všude na Záhoří veselo, někde stínali i berana.

Jan Zbořil:

Ukázky nářečí z Hané.

(Skutečné výjevy ze života prostého lidu venkovského.)

Hádání sítem.

Děz sem slóžela o Bibléku, Agósta Kóbičku dostal z pótí třě hróby, marcépánovy tabóle. Skoval si jich v překládník do barákó a vone se mó tam vocuď ztratíle. Tož von mě, že kde sem jich dala? Já sem povídala, že vo ničem nevím. Von pořád pečetil, že já sem mó jich mosěla vzít, že tam jiné žádné nešil, než já. Já józ sem začala řvat, tož staré Biblék vzalé sěto, zapíchlé do něho nožéce, pověsěle jich na malěček a říkale: »Svaté Jáne Koléjáne, prosím vás pro ráně Páně, kdo te tabóle zežral, ať přende sem!« Ale žádné nepřěšil. — Potom, jedné mě potkal Michal Jórničku v »Panské zahradě« a povídá: »Maryšo, tě tabóle běle dobry!« Povídám: »Vě potvore, co sem já skrz to

věstála!« Vono s tém Michalem bělo tech dobrodinců kolěk, tož mō tē tabōle našlē a snědle.

(Vypravovala Marie Kočířová z Lešan. Nářečí: Soudní okres Plumlov.)

(Poznámka: ê = sražený zvuk ea. ô = sražený zvuk oa.)

Chlapci na hodech.

Běl sem jednó jako klók, mēslim sem měl osn nebo devět let na hodech v Běstročécích ô Hōslaru. Svezl sem se tam ze Střebčénskéma. (Se strýcem z Třebčína.) Oni jich tam hned slavnostně óváděle a mē klóci, já a ten střebčénské sme zostalē venkō. Nic nám neřeklē a nic nám taky nedalē. Mē sme pořáď obihalē okolo a mēlē hlad jak vlci. Mēlē sme každē dva grécarē, tož smē si kópilē vekō a jedlē. Ale copak je to pro tak mnohé? Šlē smē do zahradē a tam ješče nebelo nic zraly, no jak na Cyrila a Metchuda. Vedli bēlē jakysy děvčata a dívalē se na nás. Tož smē z tē zahradē odešlē. Pořáď sme nahlídale do kōchenē a stréček pořáď říkalō, počkyte pré chlapci, on vám neco daji. Pořáď bělo: »Počkyte, počkyte a pořáď nic. Až večir, děž jōž smē mēle jet dom, tož nám přeneslē na misce trochō tēch zbetku, pár kostek a kadlátok. Nō věhrabal sem z teho ale šterē te odřezkē, tcho masa. Ale jōž smē spichale, pré jōž pojedem dom. Tož smē zas nejedlē.

Stréček dale temo třebčénskymō dva grécarē a mē šestkō a grécar. Tetička přendō: »Okáž, kolěk tē dale? Povidám: »Šestkō a grécar!« Jējda, to oni se zmēlele« a vedřele mē to. Já sem se dozhrál a povidám: »Tož mē déte aspoň tem grécar za tō šestkō«. Ale kde. — Děž smē přejelē dom, nō — já sem se svezl jenom do Střebčéna, pak sem mosēl jít do Slatěnic pēškē — ókrojil sem si velēkē gaval chleba a jedl. Matička mē vizō a povidaji: »No, copak sis takové krajíčeskō ókrojil, jak dēbes štrnást dni nejedl? No ja, děž sem nejedl celé deň. No, to bē bělo. Děť nám tam nic nedale. Pak pré mužēš plkat. Neříké tatičkoví nic. Ale, oni, matička jim to sami řeklē. Tak jednō, děž tatiček zas do tech Běstročec přešel, povidaji tetičce: »Jenofo, to mosíš nebēt tak márnokratná. Povidalē chlapci, jak pré ste jich tō pořáď krmilē, až z teho bēlē nemocní. Tetička se dovťipilē a povidaji: »Deť pořáď kdesē litalē po venkō, a nechtělē jít sem«. — [Vypravoval Antonín Kopecký rodák ze Slatěnic. (Olomoucko.)]

Přísný otec.

Děž sem měla hale šestnáct let, chodila sem na prácō na žňa ha v řepē do Žešova. Běvala sem hō tech Roháčku. Ešče mēlē stavění pod dochem. Co hjich mēlē (děti) všecē mosēlē dělat. Každē měl jōž svō prácō. Starē se jen podívalē ha děti nevědělē, kde kerē skočit. Chlapcē spávalē na huře. Starē Roháček ráno stale ha zavolalē: »Jankō, Manule, Frančko!«

ha chlapcē rovnō z tē hurē skočelē na hnūj a každē jōž vědělē, co majō dělat. Starē Roháček bévalē na tē děti toze přísnē.

(Vypravovala Kateřina Vlachová ze Štěpánova od Konice.)
(Poznámka: ě prodloužený zvuk ea, ō prodloužený zvuk oa.)

Rozmluva dvou žen jedoucích vlakem z trhu z Olomouce.

(Asi z Citova a z Dubu r. 1923).

»Dobré deň!« »Vítám vás z města«. — »Vítám tē taky«. — »Belas na trhu? — Ale kde«. — Nemám s čém. Nakópit. — Jak to, že máš trafiko včel? Jak vdova válečná. Mám to pod kaštana na dobrým místě. Mám štere děti a ešče sem bela nemocná. Taky mám školní potřeby. Jindá sem svěřovala, ale moc peněz sem ztratila. Přende takové tovaryš, dělá frajera a halířa v kapsi nemá. Jenom známém svěřuju, děž vim, že puđō v sobotu z práce, tož se zastavijō a zaplatijō. Nēstarší chlapik má 18 let a mám ho na krku. Což, já bych si taky lepší stála, ale ten chlapec mē stál hodně. Včel ta šoferská zkōška stála tisíc korun. No, co máte dělat? On mē povidá »Maminko, to je poslední, už po vás nic nebodo chtēt. Až budu mēl místo, já vám to splatím«. — No jenom, esli? Ale ja. On je hodně. Leda by se pokazil. Jak má dobrē zaklad z domu, tož se nepokazi. A nekóři a má to doma. Drozi, chlapci mu říkaji: »Ty mužēš kóřit egyptsky cigarety«, a mu ani nenapadne. Ani do hospody nechodí. Přindō pro něho: »Pod s nama na zábavu do Věrovan!« »A nepudu, nevypím se a ráno po mē nic nebude«. — (Nářečí z okolí Brodku a Citova u Přerova.)

(Poznámka: o, a, e vysloveno jak psáno bez zvláštního přízvuku.)

Pozn. redakce: Článek budiž pobídkou k sbírání ukázek nářečí lidu venkovského na Záhoří a Pobečví v přítomné době.

POVĚSTI NAŠEHO KRAJE.

S. H. Kunovická:

Dvě pověsti o vodníkovi.

1.

Dědoušek Janáček, který pocházel ze Záhoří a bydlel později v Týně, vypravoval mi pověst, kterou uvádím.

Jako mladý hoch chođival za děvčetem do Paršovic lesní pěknou cestou. To se rozumí, že někdy u rodičů ve veselé zábavě čas příjemně ubíhal a než se hoch nadál, vycházel bílý měsíček nad lesy a domů notně daleko.

Rozloučil se s milými jemu lidmi a »nabral« to přímo přes les, nejpřímější cestou, kterou dobře znal. Cestou bylo mu jíti kolem hluboké ráztoky valšovického potoka, vtékajícího blízko týnského stavu do bystré řeky Bečvy.

Když tak jednou opět se opozdil a spěchal domů lesem, v němž měsíček si všelijak a roztodivně pohrával se stíny stromů pitvorně se dlouhých a zase kráticích do rokle potoka, uslyšel z dola dětský pláč.

Pro Bůh, kde se tu vzalo dítě, za noci, v hlubokém lese a v potoku?

Zastavil se a naslouchal, odkud ten pláč doléhá k němu. Dítě počalo opět plakati, úplně pod ním v hloubce potoční ráz-toky. Nelenil a chtěje děcko zachrániti v domněnce, že zbloudilo snad při hledání hub, slézal hbitě po strmém svahu dolů. Když se octl až přímo nad prohlubni potoka, spatřil chlapečka, který vztahoval k němu ruce.

Hrůza ho obešla. V měsíčním světle zpozoroval, že ručky hošíka jsou blanovité, tak jako nohy krachny. A vlásky synka v copánku — nazelenalé jako tráva . . . Janáček se obrátil, pokřížoval a teď to šlo zas nakvap nahoru, bez soucitu bez milosti nad osudem děcka, které ostatně víc neplakalo, leč smálo se tak uštěpačně, že milý hoch měl velkou zlost, ale přemohl se, kámen který na vodníka chtěl vhodit, odložil jen stranou a uháněl domů, co mohl. Ten uštěpačný smích zněl mu dlouho v uších a místu tomu se vyhýbal.

Když tam přece jednou šel za dne, v průvodu jiných přesvědčiti se, jaké to bylo divné místo, našel i kámen, kterým chtěl po vodníku hoditi. Když jej nadzvedl, vyskočila z pod něj žabka taková divná, že jej opět mráz obešel a žabka hup, rovnou s vrchu do prohlubně . . . To se ví, hoši jen se otočili a ti tam.

Od těch dob se každý tomu místu vyhýbal, aby ho vodník nestáhl do prohlubně valšovického potoka.

2.

Vodník u Simře škádlil bodré Záhořany nejraději v podobě bujného hřebce.

To se ovšem sedlákům pramálo zamlouvalo, když tento vodník, nezbeda, šlapal jim klíčící trávu, na niž se celou zimu těšili.

Nejvíce měl pošlapanou trávu sedlák Sehnal na své louce u potoka, v němž vodník prováděl za noci své rejdy.

A protože Sehnal nebyl z bázlivců, kteří si od vodního ší-bala dají všechno líbiti, dopadlo to pro milého nezbedu tentokrát tuze špatně.

Jednou za noci, když měsíček pěkně svítil, vstal sedlák Sehnal, šel do stáje, kde pár koní, tahounů odpočívalo klidně po klopotné denní robotě, vzal ohlávku . . . a tichounce se blížil podél potoka ku své louce. Tam bylo právě boží dopuštění! Bujný hřebec — vodník — skákal v trávě jako posedlý. Lítost a vztek zaloncovaly sedlákem nad škodou, již mu vodník ve chvíli způsobil.

Skryl se pod vrbu a čekal ož se hřebec unaví. Počítal jako zkušený muž dobře. Hřebec po chvíli skákání položil se do trávy jak dlouhý, tak široký. Odpočíval po bujném veselí a odrkoval jen což. Až se po chvíli úplně utišil, sedlák zaslechl pravidelné oddechování spícího koně-vodníka. Nelenil, vyskočil a rovnou k hřebci, bystře vhodil mu ohlávku na hlavu.

Netazte se, jak kůň vyskočil! Ale ani se nehnul dále k potoku, aby uprchl. Dal se klidně odvésti sedlákem do stáje.

»Tak«, oddechl si ten, když hřebce přivázal k druhým koním u sloupu stojících, poplácal oba koně a vesele prohodil: »Odpočnete si teď na delší čas! Ten tady za vás za trest oddělá na polích a my se budeme voziti jen v kočáře jak velcí páni . . .« Vodník dobře slovům porozuměl, smutně si odrkval a čekal, co bude ráno!

Bylo, to se ví. Čtyřicet dnů proháněl sedlák hřebce po polích, až únavou klesl a dále nemohl, zoufale zaprosiv: »Sedláku, nemáš ještě dost?« . . . Sedlák se zasmál, rozhledl se po krásně obdělaných lánech, které hřebec-vodník musel sám obdělati a vesele odpověděl: »Už mám dost, ale ty, hastrmane, také — a už mi trávu nešlap!« Sejmul koni ohlávku, ten — frk — — a již se neukázal.

V. Bartovský :

Prokletý vrchní.

Hranice byly poddanským městem a jako takové zkusily plnou měrou tíhu tvrdého jařma poroby. Svůj odboj proti Habsburkům v r. 1618—1620 odpykaly krví i statky svých nejlepších mešťanů a nad to ztrátou všech svých privilegií. Teprve v r. 1629 kardinál Dittrichstein udělil Hranicím nové výsady, ale potomní páni a jejich úředníci krutě připomínali hranickým jejich pozdvižení a dávali cítiti svoji nadvládu. A trpěli-li měšťané, trpěli selští poddaní tím více. Není tedy divu, že proti nelidským úředníkům zakořenila se v lidu zášť, jež v prvé řadě vybíjela se proti bezprostředním představitelům panské moci, proti vrchním.

Než postavit se proti vrchnosti a pomstít všechny křivdy páchané na poddaných bylo by vydat sebe i celé své okolí v jistou záhubu. Proto utěšoval se lid aspoň tím, že jeho suzovatelé dojdou odplaty za své černé skutky v životě záhrobním; nedostalo se jim věčného míru a duše jejich bloudila v různých podobách po světě nebo vracela se do mrtvého těla a s ním pykala na místech svých dřívějších zločinů.

Také na panství hranickém strašil vrchní. Tenkrát stál kostel před farou na dnešním náměstí Svobody a kolem něho byl hřbitov. Když nelidský vrchní zemřel, pochovali ho do krypty pod kostelem. Ale od té doby noc co noc byl v kostele nepokoj. Varhany samy od sebe hrály, světla hořela, zvonky cinkaly a o půlnoci vrchní s planoucíma očima vyskočil z krypty a svléknuv

si kůži začal s třemi dábly hrát v karty. Po hře se zvedl a s chchtotem běhal po římsách a teprve až kohout zakokrhal oblékl zase svou kůži a ulehl do hrobky.

Kdysi v noci šel tehdejší farář k nemocnému s Pánem Bohem a když uoltáře poklekl, přiskočil k němu básníci vrchní a vpálil mu na temeno hlavy znamení své ruky. Příští noci zavolal farář zbožného starého špitálního a šel s ním před půlnocí do kostela. Tam udělali kolem sebe svěcenou křídou kruh a v něm modlili se za zemřelé. V půlnoci opakovalo se obvyklé divadlo. Farář však přitáhl do kruhu kůži proklatcovu a vrchní musel k ránu bez káže.

Ráno oznámil farář vše na zámku a přimlouval se za to, aby tělo vrchního bylo vyzdvíženo a pochováno na Smolně. Tak se také stalo a od těch dob byl v kostele klid.

DROBNÉ ZPRÁVY.

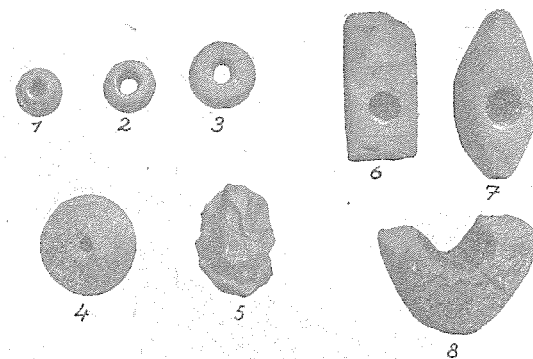
Krajinská výstava »Pobečví« v Hranicích od 17. VII. do 15. VIII. 1927 bude opravdovým obrazem hospodářským i kulturním celé východní Moravy. Ve sboru pořadatelů jsou zastoupena všechna čelnější města. Upozorňujeme znovu na tuto výstavu a doporučujeme ji k hojně návštěvě, neboť má velký význam pro naše Pobečví, kterým právě Z. K. se obírá. Fch.

Školské oddělení na Krajinské výstavě Pobečví v Hranicích. (17./7.—15./8. 1927.) Zásady pro uspořádání školského oddělení byly odvozeny ze současných poměrů školských na okrese hranickém a jeho okolí. V Pobečví není velikých měst, ze škol obecných převládají hlavně jedno- a dvojtřídky. Tato okolnost a snaha, aby zájem o výstavu pronikl až do poslední vesničky, vedla výstavní výbor a učitelstvo ke způsobu uspořádání, kterého na předcházejících výstavách nebylo dosud použito.

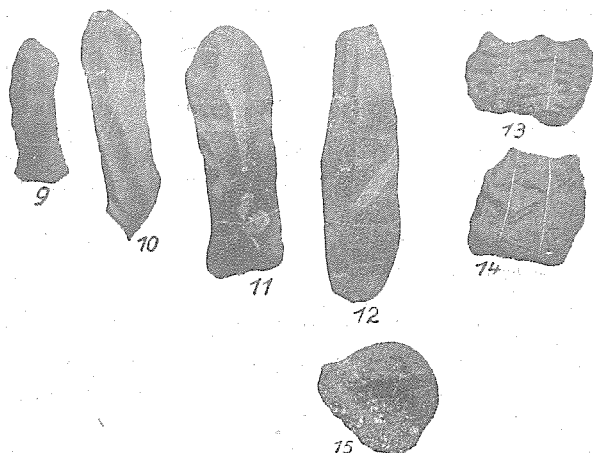
Školy obecné a měšťanské budou vystavovat práce žákův i znázorňovací pomůcky doma zhotovené ne dle jednotlivých škol, ale dle vyučovacích předmětů a školních roků. Názvy škol budou jen na razítku, jímž budou opatřeny vystavené předměty. Nápisy budou označovat pouze předmět a školní rok. Expozice nebude se omezovat jen na určitý výsek školní práce, nýbrž poskytne školám neomezené pole možností. Materiál bude rozdělen na grafické práce, kde je technické provedení účelem, ženských ručních prací a ostatní předměty vyučovací s příslušnými cykly výtvarnými jako principy činné školy. V rámci jednotlivých školních roků budou mezi práce žakovské vřazeny znázorňovací snahy učitelů ve všech předmětech vyučovacích, aby obraz školní činnosti byl i laiku lehce srozumitelný a jasný. -- Nebude také bez důležitosti, že učitelstvo chce na výstavě vy-

stupovat jednotně, společně a bez řevnivosti, jedině aby získalo větší porozumění pro školní práci. — Pro uspořádání expozice středoškolské ujalo se iniciativy státní reálné gymnasium v Hranicích. — Ze škol odborných slíbily účast všechny školy našeho kraje. Mnohé z nich získaly si svými expozicemi velmi dobré pověsti. Jsou to zejména zemská škola gobelinová a státní odborná škola pro zpracování dřeva ve Val. Meziříčí, školy hudební, ústavy pro výchovu dětí hluchoněmých, rodinná škola hranická a j. K výstavě školské bude připojena výstava umělců. Školy hospodářské a lesnické budou vystavovat ve zvláštním oddělení. — Hranice patří svým okolím k nejkrásnějším místům v republice. 15 minut od výstaviště jsou lázně Teplice se Zbrašovskými jeskyněmi a Propastí hranickou. Spojte návštěvu výstavy s příjemným trávením dovolené v oblíbeném středisku turistů v čilém lázeňském ruchu! Jul. Šádek, odb. učitel.

Jednotlivé nálezy archeologických předmětů v Dol. Újezdě. Redakce vybědla loni čtenářstvo, by všimlo si ve svém okolí archeologických nálezů a tyto pak hlásilo. Malou ukázkou budíž uvedeno, co se našlo v krátké době v Dolním Újezdě. Dosud po této stránce je psáno o Dol. Újezdě jen ve spisu »Morava za pravěku« od J. L. Červinky (Vlastivěda moravská), kdež je

poznámeno, že u Dol. Újezda byl nalezen malý kamenný mlat. Po dvou veřejných přednáškách občané všimli si archeol. předmětů doma i na poli v různých tratích. Tak nalezeny byly přesleny (viz obr. 1—4; (1, 2 a 4 jsou hliněné a 3 je kamenný). Obr. 5 je část jádra pazourkového; 6 kamenná motyka, 7 mlat, 8 tůl mlatu. Obr. 9—12 jsou velké pazourkové nožičky, které našel p. Jos. Zendulka při odvodňování zahrady. Největší je 11½ cm dlouhý a 3 cm široký. Obr. 13 a 14 jsou střepy z hliněné nádoby, vykopané na místě zaniklé osady Neplachov. Obr. 16. je hliněná nádoba asi 60 cm vysoká a 54 cm stř. průměru. Jest to

t. zv. zásobnice. Nalezl ji rovněž p. Jos. Zendulka, rolník v Dol. Újezdě při hlubším orání na Dílech. Odborný posudek o všech

nálezích v Dol. Újezdě a okolí bude uveřejněn v příštích ročnících. Fch.

Za vydávání a redakci odpovídá Ant. Fröhlich, učitel v Dol. Újezdě.
Tisk J. Slovák v Kroměříži.

Lázně TEPLICE nad Bečvou

Železito-alkalicko-zemité kyselky s neobyčejným množstvím kyseliny uhličité, jsou jedny z nejlepších lázní tohoto druhu v republice. Léčí s velkým úspěchem choroby srdce a cévstva, vleklý zánět ledvin, katary měchýře, dnu, vleklou slabost svalů srdečního, neurosu, otylost, ženské choroby ústrojů pohlavních. - - 170 pohostinských pokojů, 57 lázeňských kabin, sprchy, masáže, sluneční lázně, společenské místnosti.

Všechny informace udílí

Správa lázní Teplice n. B. - Telefon Hranice 25.

Čís. telefonu 29

Účet pošt. spořít. Praha č. 69.989.

Městská spořitelna v Hranicích

přijímá

vklady do neobmezené výše,
poskytuje půjčky,
za nejvýhodnějších podmínek.

Neobmezená záruka města Hranic.

Sirotsí jistota, protože se u této spořitelny ukládají
veškeré vklady sirotků.

K zasilání peněz vydáme na požádání zdarma
složanky poštovní spořitelny.

Úřední hodiny od 8 do 12 hodin dopoledne.